

Mult stimate domnule Rector,

Multstimați domnilor profesori,

Dragi studenți,

Mă simt onorat să mă aflu la acest sfârșit de martie împreună cu Dumneavoastră în unul dintre cele mai importante centre de educație superioară și cercetare ale României – Universitatea Babeș Bolyai. În mod deosebit vreau să Vă exprim sincera mea recunoștință pentru aprecierea eforturilor noastre depuse de-a lungul anilor întru progresul și prosperarea cunoașterii și cercetării pe care ați exprimat-o prin acest remarcabil gest de acordare a titlului Doctor honoris causa. Dat fiind că două facultăți au fost inițiatoarele acestui demers, fapt pentru care le mulțumesc cordial, îndrăznesc să-mi construiesc discursul de astăzi pe două subiecte de importanță pentru activitatea mea: cel istoric și al chimiei ecologice.

Pornind de la ideea că intelectualii, oamenii de carte și cultură au fost cei care au înfăptuit unirea națiunii românești într-un singur stat și de la faptul că în acest an celebrăm un secol de la momentul când s-a împlinit acest act de înaltă conștiință națională și civică a românilor din principate, amintim de una dintre părerile timpului referitor la acesta: prof. Ștefan Ciobanu, rostea la ședința comisiunilor Afacerilor Streine a Camerei și Senatului, în 2 Iulie 1940 următoarele:

Acei 22 de ani de viață națională în cadrul statului român au dus la progrese enorme pe terenul cultural, social și economic. Analfabetismul, această rușine a stăpânirii țariste, aproape dispare. Reforma agrară făcută în mod egal pentru toate naționalitățile duce la o înflorire a economiei rurale, iar minoritățile din Basarabia se bucură de drepturi de care nu s-au bucurat niciodată sub Ruși. Dovada este că, cu toată propaganda comunistă prin numeroși agenți, prin crearea Republicii moldovenești, care de altfel este un indiciu că elementul românesc este predominant chiar între Nistru și Bug, prin înființarea postului de radio-emisiune pentru aceleași scopuri de la Tiraspol, n-a dat rezultate; în Basarabia a domnit liniște perfectă.”

Noua arhitectură a Europei Centrale și celei Sud-Estice de după Primul Război Mondial a fost nu numai rezultatul operațiunilor militare, ci și al efortului națiunilor asuprite din cele trei imperii din zonă de a înfăptui o cale mai modernă de viață prin mijlocirea autodeterminării naționale. Cu referire la spațiul românesc de cultură și civilizație, pornind mai ales de la anul 1848, națiunea română a conștientizat tot mai mult faptul, că progresul națiunii depinde, în primul rând, de obținerea libertății de a-și determina ea însăși viitorul sub conducerea propriilor aleși. Această tendință a fost asociată cu fenomenul dezvoltării și modernizării tuturor componentelor vieții naționale.

Considerând modernizarea drept un amplu proces de reevaluare a ierarhiei valorilor, a instituțiilor care însoțesc sau preced o creștere social-economică, dar și un progres intelectual remarcabil, putem afirma că anul 1918 a constituit nu numai momentul decisiv în făurirea statului național unitar român.

Aceasta deoarece, în acel an s-a pronunțat sentința definitivă în uriașul proces istoric dintre stat și națiune care, deschis de decenii, s-a judecat în cadrul Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920.

Cu referire la România și, în egală măsură la Basarabia de după Primul Război Mondial, dezvoltarea social-economică, politică și culturală a decurs în cadrul unui efort prin care s-a încercat „arderea etapelor” parcurse pe drumul modernizării de către statele Europei Occidentale, efort încununat cu succese incontestabile.

Pentru Basarabia în special, unirea din 1918 a fost precondiția efortului de modernizare politică, economico-socială și culturală, efort produs în cadrul procesului de difuzare a unor valori și forme de organizare instituțională și economică dinspre Occident. Așa cum afirma președintele Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu, „România Nouă constituie temelia unei vieți naționale, în cadrul căreia se va putea dezvolta de aci înainte în pace și în fericire întregul neam românesc”.

Ion I.C. Brătianu menționa, pe bună dreptate, că Unirea de la 1918 „(...) izvorăște din puterea de viață a poporului român, din vitejia soldaților noștri și din voința hotărâtă a românilor de pretutindeni. Ea se întemeiază pe ființa însăși a neamului românesc, care de aproape două mii de ani, în mijlocul tuturor vitregiilor vremii, a știut să-și păstreze neatins caracterul de conștiință națională.”

Unul din promotorii indiscutabili al efortului de modernizare a Basarabiei în primii ani postbelici a fost însuși regele Ferdinand I (1914-1927) care, prin o serie de decrete-legi a contribuit efectiv la difuzarea și implementarea unor elemente esențiale ale modernității europene.

Astfel, cu referire la modernizarea politică, prin decretul regal nr. 3675 din 13 decembrie 1918, corpul electoral al tuturor cetățenilor români majori din teritoriul vechi al României și din Basarabia era convocat, pentru prima oară în istoria acestui ținut, să aleagă „pe circumscripții electorale, prin vot universal, direct, obligator și secret, și pe baza reprezentării proporționale”, numărul de deputați și de senatori stabilit prin același decret. Acest prim exercițiu electoral s-a produs în martie 1919 când, în Basarabia, din circa 506.000 de alegători cu drept de vot, s-au prezentat la urne 386.000, reprezentând 77-78 % din total. Au fost aleși 90 de deputați în cadrul scrutinului din zilele de 15, 16 și 17 martie 1919, și 37 de senatori în zilele de 20 și 21 martie.

Precum menționa ministrul de stat Ion Inculeț în ședința Adunării Deputaților, la încheierea aceluia prim exercițiu electoral, „a fost în Basarabia o anchetă făcută de străini. A căzut și în mâinile mele un exemplar după referatul acesta făcut pentru străini. Ei bine, iată, străinii au constatat că, în Basarabia, alegerile s-au făcut în libertate și pot fi considerate ca un plebiscit în folosul României”. În așa mod, prin alegerile din martie 1919 pentru Adunarea Deputaților și Senatul Noii României s-a pus începutul unei vieți politice și de partid moderne în Basarabia. Chiar dacă în perioada ce a urmat, până în februarie 1938, România a trecut printr-un adevărat „carusel guvernamental”, doar în primul deceniu perindându-se la cârma țării 11 guverne.

Sub aspectul modernizării economice, reforma agrară din 1918-1924 a fost, cea mai importantă și apreciată. Indiferent de ideologia de partid îmbrățișată sau de gradul de influență al partidului pe care-l reprezentau în forul legislativ, deputații și senatorii din toate colțurile României au considerat legiferarea reformei agrare drept o îndatorire față de țărănimea care se jertfise în război, iar votul universal și împrumutarea au fost înțelese drept două obiective esențiale, dar ca părți componente ale unui întreg – democratizarea și modernizarea societății. Așa cum afirmau în acea perioadă președintele Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu și ministrul Agriculturii și Domeniilor Ion Duca, „numai prin împrumutarea se va face țărănimei dreptatea ce i s-a fâgăduit” și „numai astfel, rezemată pe un popor înstărit și mulțumit de soarta lui, unitatea națională va putea să dea roadele ei binefăcătoare”.

Însă până la eforturile de modernizare economică propriu-zisă a Basarabiei, o serie de măsuri au vizat refacerea ei economică și socială, cauzată de războiul mondial. Respectivele măsuri au fost cu atât mai prețioase, cu cât România se afla, în acea perioadă, într-o situație extrem de dificilă, având stocul de aur depus în trei state – în Rusia, Germania și Marea Britanie. Un total de 493.730.430 aur efectiv.

Așadar, în pofida enormelor dificultăți, prin decretul regal din 15 octombrie 1918, creditul de război în sumă de 1,7 miliarde lei a fost sporit cu 300 mln. lei, până la suma totală de 2 miliarde de lei, respectiva sumă urmând a fi acordată populației Basarabiei pentru pagubele de orice fel cauzate de război, precum și pentru orice alte cheltuieli provocate de război.

În aceeași ordine de idei, prin contribuția directă a reginei Maria a României, în perioada imediat următoare unirii Basarabiei cu România, având în vedere consecințele sociale extrem de grave produse de anii războiului mondial, a fost înființată Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război, având ca scop „adăpostirea, întreținerea și educația fizică și morală a orfanilor de război”, cu secții regionale la Iași, București, Craiova și Chișinău, cuprinzând județele din întreaga Basarabie. Concomitent cu respectiva inițiativă, printr-un alt decret regal, a fost deschis pe seama Ministerului agriculturii și domeniilor un credit extraordinar de 1 mln. lei, „spre a se veni în ajutorul centralei cooperativelor basarabene, însărcinată cu aprovizionarea populației din Basarabia”.

O recentă lucrare apărută la Iași despre agronomi de elită născuți pe plaiuri basarabene și bucovinene, arată că „mai toți marii viticultori și oenologi români ai veacului al XX-lea s-au născut în frumoasa și bogata Basarabie, străveche vatră românească”. Din cei 122 de agronomi de elită prezenți în lucrarea dată, 92 sunt născuți în Basarabia românească înainte de al Doilea Război Mondial. Cei 92 de agronomi basarabeni „acoperă”, practic, toate domeniile importante din agricultură: viticultura și oenologia sunt ilustrate de marii specialiști Dionisie Bernaz, Gherasim Constantinescu, Teodor Martin; legumicultura și pomicultura de către T. Bordeianu, N. Constantinescu; pedologia de către Gr. Obrejeanu; entomologia de către T. Perju, ameliorarea plantelor de către Vl. Moșneagă, genetica de către V. Ghimpu, agrofitehnia de către Gh. Valuța ș.a.

În pofida factorilor defavorabili, agricultura basarabească interbelică a reușit să obțină anual cantități mari de produse agricole. Producția a variat la cereale între 1,5 – 3,0 mln. tone, la vin între 1,5 – 3,2 mln. decaltri etc.; față de celelalte ținuturi românești, Basarabia ocupa primul loc la cultura plantelor, fructelor și viței de vie.

Învățământul și efortul de ridicare a nivelului de cultură al maselor largi ale populației Basarabiei au făcut, indiscutabil, obiectul preocupărilor prioritare ale administrației române și întregului corp profesoral din România din chiar anul 1918. Având în vedere lipsa acută a materialelor didactice și a rechizitelor școlare, printr-un decret al regelui Ferdinand I a fost deschis un credit extraordinar de 1 mln. lei pentru procurarea cărților didactice, literare, științifice și a rechizitelor pentru nevoile școlilor din Basarabia.

Potrivit mărturiei datând cu 14 noiembrie 1918 a generalului Artur Văitoianu, pe atunci ministru de Interne, „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii a trimis în Basarabia în ianuarie curent mai mulți învățători, institutori și profesori, în scopul de a încerca, prin sfaturi, să risipească neîncrederea semănată printre săteni de către bandele bolșevice și să formeze legătura sufletească cu poporul de peste Prut. Încercarea, pe cât de folositoare, a fost și îndrăzneată, căci acești piloni ai culturii

și ai sufletului românesc au pășit imediat în satele încă pline de răzvrătirea bolșevică, fără a se sprijini pe armata țării, pentru a nu stârni bănuieli, încrezătoare numai în mijloacele proprii”.

Deși în privința modernizării învățământului au fost adoptate mai multe decizii, elaborate legi etc., un rol extrem de important în această privință l-a jucat decretul regal din 14 august 1918 privind înființarea unor gimnazii pentru ucraineni, evrei, ruși, bulgari, germani și alte minorități din Basarabia, conținând, totodată, principiile esențiale după care era organizat întregul sistem al învățământului în perioada interbelică.

Avându-se în vedere lipsa acută de personal didactic în primii ani postbelici, la 12 septembrie 1918 a fost adoptat decretul-lege cu privire la organizarea școlilor medii și a școlilor normale (pedagogice) din Basarabia. Primele școli normale (pedagogice) erau instituite în orașele Soroca, Cetatea Albă și Chișinău. Același decret-lege stabilea și programa școlilor normale (pedagogice).

Practic, după principii identice a fost reorganizată și modernizată justiția în Basarabia după 1918. Prin legea privitoare la organizarea justiției în Basarabia, din 6 octombrie 1918, completată ulterior cu Decretul regal pentru organizarea justiției în Basarabia din 6 mai 1919, la baza reorganizării acesteia au fost puse două principii esențiale: a) s-a dat o nouă organizare sistemului judiciar și b) limba oficială în justiție a devenit limba română, atât în procedura judiciară, cât și în actele scrise.

În șirul altor măsuri de adoptare și de asimilare a modernității europene este de menționat și decretul regal din 10 mai 1918, prin care asupra Basarabiei se extindea puterea legii de organizare a personalului administrației poștelor, telefoanelor și telegrafului, a legii de exploatare poștală, telegrafică și telefonică și a legii de poștă rurală, în vigoare în România la acea dată. Întru executarea decretului în cauză, printr-o lege specială a fost acordat un credit de 6.871.210 lei pe seama direcției generale a PTT din cadrul Ministerului de Interne, pentru înființarea și întreținerea serviciului poștal, telegrafic și telefonic în Basarabia până la 1 aprilie 1919.

Printr-un alt decret regal, din 7 iulie 1918, începând cu 1 septembrie 1918, în Basarabia sistemul metric de măsuri și greutatea devenea sistemul legal. Este suficient de remarcat că, până în 1918, în Basarabia erau utilizate măsurile vechi pentru lungime, volum și greutate, provenind din Evul mediu.

În concluzia celor expuse constatăm că perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale a însemnat un drum ascendent al societății românești, statul național unitar român înregistrând progrese esențiale incontestabile în efortul de modernizare politică, economico-socială și culturală, cu efecte benefice în toate provinciile sale istorice.

Totodată, la fel de indiscutabil este și faptul că, alături de numeroasele și diversele ei împliniri, perioada interbelică a cunoscut și tot atâtea umbre și chiar eșecuri. Aceasta deoarece, așa cum consemna marele diplomat Nicolae Titulescu, dacă înainte de primul război mondial România a avut pace, dar n-a avut dreptate, atunci după primul război mondial, România a avut dreptate, în sensul că i s-a recunoscut unitatea națională, dar n-a mai avut pace.

Și totuși, în pofida tuturor dificultăților și limitelor inerente unei perioade istorice prea scurte și zbuciumate și chiar dacă reprezentanții de marcă ai intelectualității românești interbelice au fost perfect conștienți de faptul că „nu vom putea face nimic complet, ci de-abia vom curăța drumul pentru alții” (Vasile Pârvan, 1919), cert este faptul că, raportată la perioada de până la 1918 și, mai ales, la ceea ce a urmat după august-septembrie 1944, perioada circumscrisă de cele două

războaie mondiale apare ca „veacul de aur” al țărilor Europei de Est, inclusiv al României cu provinciile istorice în componența ei.

Astăzi chiar dacă Republica Moldova este o țară independentă pe harta politică a lumii, comunitatea intelectuală face corp comun. Avem aceleași deziderate, urmărim aceleași scopuri și activăm în același spațiu al valorilor științifice.

Conform statisticii oficiale ale UE numai în cadrul programului cadru orizont 2020 până în prezent cu participarea Republicii Moldova au fost depuse peste 340 propuneri de proiecte la apelurile din care au fost susținute aproape 40 proiecte din care 22 în parteneriat cu participanți din Romania. Suma câștigată prin aceste proiecte acoperă practic taxa de participare la Programul Orizont 2020.